



REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Vitryssland 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Utvecklingen vad gäller de mänskliga rättigheterna i Vitryssland under 2010 kan – trots vissa positiva signaler under den period som föregick presidentvalet den 19 december – beskrivas som en markant tillbakagång. Det är ännu oklart vilka konsekvenserna blir av det bakslag för mänskliga rättigheter som blev följden av presidentvalet och hur demonstranterna i den demonstration som ägde rum på kvällen efter valet blev brutalt nedslagna. Det kan inte uteslutas att situationen på kort sikt stegvis kommer att förvärras ytterligare under 2011.

Händelserna under och efter det vitryska presidentvalet innebär en återgång till en nivå på förtrycket som sannolikt inte observerats i landet sedan Vitryssland blev självständigt från Sovjetunionen 1991. Polisens specialtrupper använde oproportionerligt våld mot fredliga demonstranter den 19 december, varefter rättsliga myndigheter inlett en omfattande kampanj av arresteringar och husrannsakingar som drabbat hela det vitryska civila samhället, inklusive människorättsorganisationer, fria medier och politiska partier.

Inga förändringar som skulle kunnat stärka skyddet av de mänskliga rättigheterna i lagstiftningen har genomförts. Fortsatt tillämpas exempelvis inte mötesfrihet eller föreningsfrihet och inga politiska partier har registrerats sedan 2006. Ett tiotal periodiska skrifter är belagda med distributions- och/eller prenumerationsförbud. Den vitryska lagstiftningen innehåller fortsatt

paragrafer om förtal av presidenten, liksom den ökända paragraf 193:1 i strafflagen, som kriminaliserar verksamhet i en icke-registrerad organisations namn.

Till följd av myndigheternas stora kontrollbehov, där hotet om våld, frihetsberövande och/eller försämrade karriärmöjligheter ständigt föreligger, finns begränsade möjligheter för medborgarna att reellt utöva demokratiska fri- och rättigheter.

Vad gäller situationen för de mänskliga rättigheterna på de ekonomiska och sociala områdena kan vissa mindre förbättringar noteras. Levnadsstandarden fortsätter att stiga i Vitryssland enligt FN:s index för mänsklig utveckling, där landet har klättrat. Lönespridningen är fortfarande relativt låg och funktionshindrades rättigheter har börjat uppmärksammas något mer än tidigare.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Vitryssland övertog efter självständigheten de av den vitryska sovjetrepubliken tidigare ratificerade konventionerna. Landet har hittills ratificerat de flesta centrala konventionerna gällande mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt, dock inte det om att avskaffa dödsstraffet.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* – dock inte det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* – dock inte det fakultativa protokollet om att förebygga tortyr.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn.
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967.

Vitryssland släpar efter med rapporteringen till flera av konventionerna, ibland med flera år. Vitryssland har inte undertecknat konventionen mot påtvingade försvinnanden, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och inte heller Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC).

Vitryssland tillhör den grupp länder för vilka mandaten för de särskilda FN-rapportörerna om mänskliga rättigheter inte förnyades under den översyn som gjordes 2007-2008; detta eftersom Vitryssland motsatte sig en förlängning av mandatet.

Det vitryska parlamentet framtogs 1997 sin gäststatus i Europarådets parlamentariska församling, vilket bekräftades 1998 då man också beslutade att formellt suspendera Vitrysslands ansökan om medlemskap i Europarådet. Vitryssland har inte ratificerat den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Under mars månad 2010 genomfördes två nya avrättningar i landet. Efter att ytterligare två dödsstraffsdomar hade avkunnats i april 2010 i Vitryssland beslöt Europarådets parlamentariska församling att suspendera aktiviteter som omfattar högnivåkontakter med Vitrysslands parlament och regering. Detta efter att ha noterat brist på dels framsteg gentemot Europarådets standarder, dels på politisk vilja från vitryska myndigheter. Mellan EU och Vitryssland har förts konsultationer om mänskliga rättigheter men hittills endast vid ett tillfälle, i juni 2009.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

En rad prominenta personer med band till oppositionen har försvunnit sedan Lukasjenka kom till makten. Under 1999 försvann förre inrikesministern Jury Zacharenka, vice talmannen i det upplösta parlamentet Viktor Hantjar, samt dennes affärskollega Anatol Krasouski. De är sedan dess spårlöst försvunna, liksom fotografen Dzmitry Zavadski, som försvann på flygplatsen i Minsk i juli år 2000. De rättsliga undersökningarna har gått mycket långsamt och myndigheterna förefaller inte vara intresserade av att lösa fallen. Två utredare har flytt utomlands av rädsla för repressalier efter att de funnit kopplingar mellan försvinnandena och en särskild "dödsskvadron" inom inrikesministeriet; en dödsskvadron som också omnämnts i rysk teve under hösten 2010. Försvinnandena har tidigare fått stor uppmärksamhet i utlandet och den vitryska oppositionen ser fortfarande det som en av sina viktigaste prioriteringar att få svar på vad som hänt dessa personer. Dessa försvinnanden utgör öppna sår hos den vitryska oppositionen och det civila samhället. Den 16:e varje månad arrangeras en solidaritetsmanifestation till de försvunnas

minne. Den s.k. Pourgourides-rapporten om politiskt motiverade försvinnanden, som våren 2004 antogs av Europarådets parlamentariska församling, gav internationellt sett ökad politisk sprängkraft åt försvinnandena och föranledde viseringssanktioner från EU och USA gentemot fyra ledande vitryska myndighetspersoner som misstänks vara inblandade. Dessa sanktioner gäller än i dag, då dessa personer undantogs från EU:s beslut att ta bort de sanktioner som 2008 infördes mot ett trettiotal personer efter det odemokratiska presidentvalet 2006.

Den vitryska konstitutionen förbjuder tortyr, liksom grymma, omänskliga och förnedrande bestraffningar. Det förekommer uppgifter om hårdhänt och förnedrande behandling av häktade och dömda fångar, men på grund av systemets slutenhet är det svårt att bedöma problemets omfattning.

Förhållandena på fängelser och andra slutna anstalter, vilka ofta är överfulla, kan sägas hålla ungefär den undermåliga standard som rådde på sovjettiden. Det förekommer uppgifter om att personer som arresterats på politiska grunder ibland placeras i celler tillsammans med fångar som dömts för våldsbrott. Vitryssland hör till de länder med absolut högst andel av befolkningen som är intagen på fängelser eller på annat sätt frihetsberövad. Den officiella siffran är 0,4 procent och redan den är hög med europeiska mått, men det finns anledning att tro att den faktiska siffran är ännu högre (för Sverige är siffran 0,08 procent).

4. Dödsstraff

Dödsstraff är tillåtet enligt den vitryska konstitutionen och kan utdömas för mycket svåra brott som landsförräderi, spionage, terrorism, mord och grov våldtäkt. Personer under 18 år och kvinnor kan inte dömas till döden.

Statistiken över hur ofta dödsstraff tillämpas är normalt inte offentlig, vilket gör det svårt att få säkerställd information om antalet dödsdomar och antalet verkställda dödsstraff. Under 1990-talet utdömdes dödsstraffet så ofta som 20-50 gånger per år, men på senare år har det använts sällan, i första hand vid serie- eller grova rån mord.

Enligt nyligen publicerad statistik har de senaste tio åren, årligen mellan två och nio (2006) dödsdomar vunnit laga kraft. Under 2010 har hittills tre dödsdomar vunnit laga kraft. Statistik över genomförda avrättningar publiceras inte, men det kan förmodas att de verkställs relativt snabbt. Den vitryska straffrättsliga lagstiftningen stipulerar att den avrättades kropp inte ska lämnas ut och att inte heller begravningsplatsen ska meddelas de anhöriga. Det är en formulering som enligt människorättsorganisationer inte är förenlig med den internationella konventionen om civila och politiska rättigheter (ICCPR), en konvention som

Vitryssland har undertecknat, se ovan under 2. Det sker regelmässigt att anhöriga till avrättade inte underrättas om när avrättningen ska äga rum och inte heller om var begravningsplatsen finns.

Frågan om ett uppehåll mot att tillämpa dödstraffet har diskuterats i Vitryssland under senare tid, och även behandlats av konstitutionsdomstolen och en arbetsgrupp i parlamentet. Konstitutionellt sett gäller att president eller parlament kan besluta om ett sådant uppehåll. Ett avskaffande kan eventuellt behöva föregås av en folkomröstning.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

En person får vid misstanke om brott vara anhållen högst 2-3 dagar plus eventuellt ytterligare sju dagar; för administrativa förseelser är tiden tre timmar till tre dagar. En åklagare beslutar om anhållande, varefter häktningsbeslut måste utfärdas, vilket också görs av åklagare. Häktningstiden får inte överstiga två månader, men kan förlängas till 18 månader av riksåklagaren. Under tiden har den häktade rätt till advokathjälp. Statistik över den genomsnittliga häktningstiden och antalet häktade är inte tillgänglig.

Flera politiker, intellektuella, regimkritiker och unga aktivister har under de senaste åren fängslats i Vitryssland, formellt sett ofta dömda för olika administrativa förseelser, men av det internationella samfundet ansedda som politiska fångar. Ett sådant exempel är entreprenören Mikalaj Autochovitj, som först fängslades 2005 för påstådda ekonomiska brott, sedan släpptes under 2008 tillsammans med fem andra politiska fångar, varpå han sedan återigen frihetsberövades 2009 och i maj 2010 dömdes till fem år och två månaders fängelse för illegalt vapeninnehav. De ursprungliga anklagelserna gällde bland annat terroristbrott och mordbrand. Människorättsförsvarare har pekat på allvarliga procedurmässiga felaktigheter under rättsprocessen mot Autochovitj och betraktar honom som en politisk fånge. Autochovitj fanns även med på *Freedom House*-listan "Planet GULAG" som publicerades på den internationella dagen för mänskliga rättigheter den 10 december, tillsammans med 14 andra politiska fångar världen över.

Under 2009 inträffade enligt oberoende uppgifter åtminstone tre fall av tillfälliga bortföranden - polisen arresterade ungdomsoppositionspolitiker, körde iväg med dem och släppte av dem i ett skogsområde. Även misshandel förekom i åtminstone ett fall. Under 2009 upplöstes också flera demonstrationer med våld. Vanligtvis har särskilt ungdomar aktiva i icke-registrerade organisationer, som Malady Front, samt oppositionspolitiker och människorättsföreträdare varit utsatta för dessa övergrepp. Inför olika protestaktioner har gripandena vanligtvis intensifierats.

Inrikes eller utrikes reserestriktioner, liksom landsförvisning, omnämns inte i konstitutionen. Systemet med utresestämplar fanns tidigare, men har avskaffats efter ett uttalande av den vitryska konstitutionsdomstolen om att de ansågs strida mot landets konstitution. Vitryska myndigheter för listor över personer som figurerar i förundersökningar för allvarliga brott, som har underlåtit att betala underhåll etc. Dessa personer tillåts inte resa utomlands. Det har förekommit att oppositionella tillfälligt förhindrats att resa utomlands på grund av påstådda brottsmisstankar eller andra förseelser.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Konstitutionen garanterar ett självständigt rättssystem men i realiteten är rättssäkerheten bristfällig och har inte förbättrats sedan den senaste MR-rapporten publicerades (2007). Enskilda medborgare är ofta utlämnade åt myndighetspersoners godtycke, och rättssystemet är inte i alla situationer tillräckligt självständigt för att försvara medborgarnas rättigheter. Domstolsväsendet är format efter sovjetisk modell med distriktsdomstolar, regionala domstolar och högsta domstol. Vitryssland har ingen ombudsmannainstitution.

Presidenten tillsätter, i enlighet med konstitutionsförändringarna från 1996, ordförandena i såväl Konstitutionsdomstolen som Högsta domstolen samt även hälften av domarna i den förra och samtliga i den senare. Presidenten utnämner också alla distriktsdomare och militärdomare. Domstolarna kan således inte betraktas som självständiga från den exekutiva makten. I flera av de uppmärksammade politiska rättegångarna har det varit uppenbart att domarna levererat det resultat som beställts uppifrån, ibland med löften om befordran. Advokater måste enligt ett presidentdekret tillhöra advokatsamfundet, vilket kontrolleras hårt av justitieministeriet, men också av säkerhetstjänsten.

Den vitryska förvaltningen är å ena sidan relativt välorganiserad och effektiv, men det finns ingen öppenhet och insyn i förvaltningen. För den enskilde innebär detta ofta får betala för att få klara besked om var och hur ett ärende ska hanteras. Det kan sägas att det sovjetiska arvet av byråkratisk oförutsägbarhet och maktmissbruk i viss mån lever kvar i Vitryssland. Vidare är lönerna låga i den statliga förvaltningen och korruptionen bedöms vara betydande i Vitryssland – landet återfinns på plats 139 av 180 länder på Transparency Internationals index för korruption för 2009.

Politiseringen av myndighetsarbetet, parat med oförutsägbarheten och korruptionen, innebär att den enskilde medborgaren i Vitryssland ofta känner en misstro mot den offentliga förvaltningen, inklusive och inte minst gentemot domstolarna.

Med ovanstående i beaktande blir bedömningen att principen om en fullt fungerande rättsstat inte kan sägas råda i Vitryssland.

7. Strafffrihet

Sedan några år förekommer det att poliser straffas för begångna övergrepp. Presidenten har också rätt att utfärda amnesti (strafffrihet eller lättnader i utdömda straff), en rätt han normalt utnyttjar en gång per år. Den 5 maj 2009 undertecknade Lukasjenka en ny amnestilag. Enligt inrikesministeriet skulle amnesti därmed ges till 30 000 dömda, av vilka 4 500 skulle frigges. I början av november 2009 hade mer än 9 000 dömda fått sina straff minskade med ett år.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Vitrysk lagstiftning garanterar formellt yttrande- och pressfrihet samt förenings-, mötes- och religionsfrihet, men detta respekteras inte alltid i praktiken. Omfattande och oklara procedurregler för registrering och redovisning samt en godtycklig tillämpning av dessa, slukar en betydande del av frivilligorganisationernas resurser. Registrering av organisationer tillåts till exempel inte längre på privata adresser, vilket kräver finansiella resurser för att hyra kontorslokaler. Medlemsavgifter ger heller ingen bas för verksamheten, och all form av finansiellt stöd från inhemska eller anonyma bidragsgivare är belagt med omfattande restriktioner. Vid minsta överträdelse medger lagen att myndigheterna kan lägga ner organisationens verksamhet i upp till sex månader och i vissa fall likvidera (avregistrera) organisationen. Den kända människorättsorganisationen Viasna har efter likvidation flera gånger utan resultat försökt legalisera sin verksamhet.

Ett av de allvarligaste problemen för föreningsfriheten i Vitryssland är paragraf 193:1 i strafflagen, som gör det straffbart att agera i namn av en ”icke-registrerad organisation”. Eftersom huvuddelen av de icke-statliga organisationerna (med undantag av helt opolitiska organisationer) saknar registrering, bryter i princip all deras verksamhet mot lagen. Sedan 2006 har enligt uppgift åtminstone 17 personer fällts för brott mot paragraf 193:1. Det finns numera även lagstiftning som gör det straffbart för vitryska medborgare att sprida falsk information och ”förolämpa den vitryska staten” inför utländska medborgare. Varken denna lagstiftning eller paragraf 193:1 tillämpas dock konsekvent av den vitryska rättsapparaten. Existensen av dylika lagar och dessas selektiva tillämpning är emellertid ofta tillräcklig för att dämpa människors vilja till engagemang i det civila samhället och politiska aktiviteter.

Människor som är politiskt aktiva eller engagerade i andra samhällsfrågor möter inte sällan problem hos sina arbetsgivare; studenter som deltagit i regeringskritiska aktiviteter, till exempel demonstrationer, har blivit avstängda

från universitetet, haft svårt att ta ut sin examen eller blivit nekade plats på studenthem. Det finns vissa tecken på att denna mer subtila form av förtryck har ökat samtidigt som arresteringarna minskat. Mötesfriheten är i praktiken begränsad av att demonstrationer – om de överhuvudtaget tillåts – endast kan genomföras på oattraktiva platser och/eller med begränsat antal deltagare.

Mediefriheten i Vitryssland är alltså starkt begränsad trots konstitutionella garantier för press- och yttrandefriheten. Statliga mediers dominans är mycket stark vad gäller icke-nöjesmedier. Reportrar utan gränser rankade Vitryssland som 154 av 178 länder i det index organisationen publicerade i oktober 2010. Lagen om förtal av presidenten används sällan, men tillräckligt ofta för att skapa självzensur. Myndigheterna kan även utfärda varningar till mediepublikationer, vilket skett under hösten 2010 då presidenten beskrivits kritiskt av vissa medier. Under hösten 2008 gavs två publikationer (Narodnaja Volja och Nasja Niva) tillträde till de statliga distributions- och prenumerationsnäten. Vidare återfinns alltså tiotalet oberoende publikationer på en svart lista. I några fall har tidningar endast tillträde till distributionsnätet.

I samband med presidentvalet den 19 december 2010 misshandlades också journalister av vitrysk polis, flera redaktioner fick sedan sina datorer beslagtagna och ett antal journalister frihetsberövades.

Några oberoende inhemska etermedier med kritiskt granskande nyhets- och samhällsprogram existerar inte i Vitryssland. Den vitryska statstelevisionen har monopol som vitryskt tv-medium. De tre ryska kanaler som kan ses i så gott som hela landet är relativt populära, men visar sällan någon kritisk rapportering från Vitryssland. Under andra halvan av 2010 har det dock förekommit några gånger och då har dessa reportage oftast tagits bort i den vitryska versionen av den ryska tv-sändningen. Icke-statlig FM-radio sänder uteslutande musik- och underhållningsprogram, oberoende radiosändningar kan tas in via kort- och mellanvågssändningar och/eller från radiostationer i Litauen och Polen. Det polskstödda satellit-TV projektet "Belsat" inledde sina sändningar i december 2007, men deras journalister har inte getts tillstånd att arbeta i Vitryssland.

Internetanvändningen har en stark tillväxt i Vitryssland. Enligt Världsbankens statistik från 2008 var då drygt 30 procent av vitryssarna internetanvändare; år 2000 var siffran knappt två procent. Dock omfattar den tillväxten den än så länge i huvudsak ungdomar bosatta i städer. Under 2010 har vidare en del undertryckande lagstiftning mot Internet introducerats i Vitryssland. Presidentdekret nummer 60 som trädde i kraft 1 juli 2010 ger nya möjligheter att införa restriktioner mot internetanvändares rätt till personlig integritet. Enligt dekretet måste alla internetanslutningar registreras (datorer, mobiltelefoner), inklusive internetkafégäster, som då måste visa pass för att få använda en dator. Ägare till servrar är också skyldiga att dels spara information

om enskildas internetanvändning i ett år, dels att på eventuell uppmaning från myndigheterna stänga ned en hemsida inom 24 timmar. Noteras kan även att e-posttrafiken åtminstone i teorin kan följas av myndigheterna, och e-post som sänds från privata internetkaféer registreras. Lagstiftningspaketet som antogs sommaren 2010 syftade även till att ta fram en "svart lista" över hemsidor som skulle förbjudas. Detta system har dock till dags dato inte tagits i bruk.

Ett mycket uppmärksammat fall i Vitryssland på senare tid är den oberoende journalisten Aleh Bjabenins död i september 2010. Enligt utredningen av dödsfallet begick Bjabenin självmord, en slutsats som ifrågasatts av delar av det vitryska civila samhället. Den OSSE-utredning (Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa) som genomfördes på plats av en patolog och en kriminaltekniker på basis av undersökningsmaterialet, fann dock inga skäl att se någon annan dödsorsak än självmord.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Den 26 augusti 1991 förklarade sig Vitryssland självständigt efter att tidigare ha varit en del av Sovjetunionen. Efter ett par lugna år ökade den politiska splittringen samtidigt som den ekonomiska situationen förvärrades. I presidentvalet 1994 vann den populistiske Aljaksandr Lukasjenka på ett antikorrupsionsbudskap, varefter han konsekvent har utökat sina maktbefogenheter så långt att han av många idag anses vara en diktator. Den vitryska författningen fick sin nuvarande form efter en hårt kritiserad folkomröstning i november 1996. Folkomröstningen hade rådgivande karaktär, men resultatet genomdrevs ändå av presidenten mot parlamentets uttryckliga vilja.

Presidenten är statschef och väljs i direkta val till en ämbetsperiod om fem år. Efter en folkomröstning 2004 begränsar den vitryska konstitutionen inte längre antalet mandatperioder för presidenten. Nästan all makt är koncentrerad till presidenten, som kontrollerar den verkställande makten genom att utnämna och avsätta regeringsmedlemmar samt guvernörer och är därtill överbefälhavare för de väpnade styrkorna och leder det nationella säkerhetsrådet. Presidenten kan utfärda dekret (förordningar), vilka sedan 1996 har ställning som lag. Presidenten har också, som nämnts i avsnitt sex ovan, stort inflytande över den dömande makten genom rätten att utnämna hälften av medlemmarna i författningsdomstolen och alla domare i högsta domstolen, samt den lagstiftande makten genom rätten att utfärda dekret med status som lag. Presidentens makt över säkerhetspolisen - fortfarande med namnet KGB - är mycket stor, vilket medför omfattande möjligheter att kontrollera den egna befolkningen. Ekonomiskt sett har presidenten stort inflytande genom att den vitryska ekonomin fortfarande domineras av statliga företag och planekonomiskt tänkande. Enligt konstitutionen kan presidenten ställas inför riks rätt och avsättas om denne brutit mot författningen eller gjort sig skyldig

till brott, förutsatt att två tredjedelar av parlamentet röstar för detta - idag ett helt osannolikt scenario.

Parlamentet har två kamrar: Representanthuset och Republikrådet. Representanthuset har 110 ledamöter, vilka utses i allmänna val. Av de 64 ledamöterna i Republikrådet utses åtta av presidenten och övriga av regionala instanser. Den lagstiftande makten har mot bakgrund av presidentens starka maktposition, en svag ställning.

Antalet kvinnor i Representanthuset har ökat kraftigt sedan 2004 och ligger sedan valen 2008 över trettio procent.

Den 19 december 2010 hölls presidentval i Vitryssland. Valet innebar en markant tillbakagång vad gäller respekten för demokratiska fri- och rättigheter i landet. Under kvällen upplöstes de stora fredliga demonstrationerna med våld av polis och specialtrupper. Många demonstranter, inklusive flera presidentkandidater, samt även journalister misshandlades.

Presidentkandidaten Uladzimir Njajlajeu misshandlades så svårt att han förlorade medvetandet. Cirka 600 personer arresterades under och efter valdagskvällen och åtal för deltagande i eller planering av massoroligheter har väckts mot nästan 30 personer – en brottsanklagelse som kan ge mellan fem och femton års fängelse. De mest aktiva vitryska oppositionsledarna sitter idag i fängelse, vilket lett till att nästan all organiserad opposition i landet totalt lamslagits.

Själva genomförandet av valet kännetecknades, liksom vid tidigare val efter 1994, av regelmässiga avvikelser från demokratiska standard. Inga systematiska förbättringar kunde observeras vad gäller kärnan i valprocessen. Den kännetecknades liksom tidigare av en icke-representativ sammansättning av valkommissionerna, ingen insyn i rösträkningsförfarandet samt ett konstlat högt valdeltagande. Vissa förbättringar av proceduren för att samla in namnunderskrifter och valagitation, kunde observeras under den första delen av valkampanjen, tack vare förändringar i vallagstiftningen och en mer liberal tillämpning av denna.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Rätten att bilda fackföreningar och strejkrätten omnämns i konstitutionen och gäller alla, med undantag av säkerhetstjänsten och försvaret. Den oberoende fackföreningsrörelsen är svag och motarbetas av myndigheterna. Vitryssland har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter: föreningsfrihet och förhandlingsrätt

(konvention 87 och 98), icke diskriminering i arbetslivet (konvention 100 och 111), förbud mot tvångsarbete (konvention 29 och 105) samt förbud mot barnarbete (konvention 138 och 182).

Det är dock klarlagt att vissa av dessa inte tillämpas i praktiken.

Det förekommer ibland mindre demonstrationer och kortare strejker i protest mot eftersläpande löner i den statliga sektorn och nedskärningar av de sociala förmånerna, men inte sällan sätter myndigheterna käppar i hjulet för dylika initiativ. Det är inte känt att tvångsarbete i egentlig mening förekommer, men det händer att myndigheterna uppmanar industriföretag och skolor att öka det "frivilliga" deltagandet i skördearbetet i jordbruket. Ett stort problem är de ettåriga anställningskontrakt som vanligen tillämpas för statsanställda, eftersom de skapar otrygghet och samtidigt ger myndigheterna ett effektivt verktyg för att dämpa politisk aktivitet inom den statliga sektorn.

Av den arbetsföra befolkningen är cirka 30 procent anställda inom industrin och tio procent inom jordbruket. Medellönen har per direktiv höjts till motsvarande 500 US dollar per månad under slutet av 2010, men huruvida detta verkligen har skett i praktiken är delvis oklart. Det är hursomhelst svårt för många att leva på denna lön och i praktiken kompletteras lönen med extrainkomster från egenhändigt odlade grönsaker och bisysslor. Vissa svaga grupper är beroende av bidrag och stöd från staten eller från släktingar.

Att bibehålla hög sysselsättning är ett grundläggande mål i Vitryssland. Arbetslösheten ligger enligt officiella siffror på mellan en och två procent, men i själva verket är en större del av arbetskraften undersysselsatt. Formellt är arbetsveckan 40 timmar, men i praktiken jobbar många mindre. Detta beror till viss del på att endast begränsad privatisering eller omstrukturering av företagssektorn har ägt rum. Pensionsåldern är 55 år för kvinnor och 60 år för män, men med en medelpension på cirka 100 euro är det få som kan klara sig utan extrainkomster. Arbetarskyddet är lågt och olycksfrekvensen relativt hög. Diskriminering på arbetsmarknaden på grund av kön, religion och etnisk tillhörighet är förbjuden. Trots frånvaron av öppen diskriminering existerar löneskillnader mellan könen.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovård och andra sociala förmåner, såsom pensioner, ges oberoende av kön, etnisk tillhörighet, religion, handikapp eller språk. Social status samt bostadsort kan ofta påverka den sjukvårdsinsats som ges. Sjuk- och hälsovårdssystemet är formellt heltäckande, men lider i realiteten av stora brister. Välutbildad personal finns, men ofta saknas både utrustning och läkemedel, inte minst på landsbygden. En relativt stor andel av resurserna

satsas på sjukhusvård snarare än primärvård. Den förväntade livslängden har sjunkit något sedan Sovjetunionens fall och är nu 76 år för kvinnor och 65 för män. Skillnaden mellan könen är således betydande, och tros främst ha med livsstilen att göra – högre alkoholkonsumtion bland män samt sämre och farligare förhållanden på manligt dominerande arbetsplatser såsom inom den tunga industrin. Dödsorsaker som hjärt- och kärlsjukdomar, olyckor, alkohol och cancer dominerar. Födelsetalen sjunker och Vitryssland uppvisar, liksom stora delar av det forna Sovjetunionen, en negativ trend i födelsetalen.

Miljöproblemen är allvarliga, främst på grund av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl i Ukraina i april 1986. Hela 70 procent av det radioaktiva nedfallet hamnade i Vitryssland och effekterna på miljön och folkhälsan är oöverskådliga. På vissa håll har grundvatten, jordbruksmark och boskap fortfarande hög radioaktivitet.

Förekomsten av hiv/aids i Vitryssland har ökat under de senaste femton åren och en bredare spridning av viruset kan observeras i landet. Myndigheterna deltar aktivt i de FN-program som finns på området.

12. Rätten till utbildning

Utbildning upp till och med universitetsnivå är kostnadsfri och ges oberoende av kön, etnisk tillhörighet, religion, handikapp, språk eller social status. I praktiken diskrimineras dock, som tidigare beskrivits, studenter som engagerar sig i oppositionella rörelser så som politiska partier eller enskilda organisationer. Ett uppmärksammat fall under hösten 2009 rörde en student, som stängdes av från sitt universitet, det vitryska statliga universitetet, Tatsiana Sjaputska, efter att ha deltagit i östliga partnerskapets *Civil Society Forum* i Bryssel utan att ha bitt fakultetsledningen om tillstånd. Liknande fall har även förekommit tidigare. En del av dessa studenter har därefter fått studieplatser genom de stödprogram som initierats i olika EU-länder, främst i Litauen och Polen. för avstängda vitryska studenter.

Det vitryska språket är undervisningsspråk i cirka 20 procent av grundskolorna i landet. I Minsk är andelen avsevärt lägre, vilket gör situationen besvärlig för de föräldrar som vill att deras barn ska undervisas på vitryska. Den högre utbildningen sker nästan uteslutande på ryska. Utbildningssektorns andel av BNP är cirka sex procent, vilket är en tämligen hög siffra i ett regionalt sammanhang. Kvinnor har i genomsnitt bättre utbildning än män.

Möjligheterna för vitryska studenter att studera utomlands har begränsats av en lag som egentligen var avsedd att motverka människohandel. I praktiken har dock vitryska studenter drabbats, då lagen kräver att utbildningsministeriet i varje enskilt fall måste ge tillåtelse när en vitrysk student vill studera utomlands

under en kortare eller längre period. Farhågor finns att denna tillämpning används för att gallra bort politiskt aktiva ungdomar.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Levnadsstandarden i Vitryssland har stegvis ökat under de senaste åren. Detta bekräftas av landets rankning på FN:s index för mänsklig utveckling (HDI, Human Development Index) (för 2010, som placerade Vitryssland på 61:a plats bland totalt 169 länder. Skillnaderna i levnadsstandard är ofta stora mellan stad och landsbygd i Vitryssland. Landet tillhör en av de mest jämlika staterna i världen vad gäller skillnaden i lön mellan låg- och höginkomsttagare. Lönespridningen har enligt statistiken inte ökat särskilt mycket under 1990-talet jämfört med grannländerna, och landets ginikoefficienttal (ett mått på ekonomisk ojämlikhet hos en befolkning) är också mycket lågt i ett regionalt sammanhang – plats 124 av 134 länder i världen enligt den senast kända undersökningen..

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Det råder formellt jämställdhet mellan könen, något som också är stadgat i konstitutionen. Vitryssland har ratificerat konventionen om avskaffande av diskriminering av kvinnor utan några reservationer. Kvinnor har samma tillgång till rättsväsendet, lika rätt att äga mark och samma arvsrätt som män.

I praktiken är dock kvinnans position inom exempelvis politik, förvaltning och näringsliv inte särskilt framträdande. De kvinnodominerade yrkena tenderar att vara lågavlönade. FN:s kommitté för avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor har tidigare kritiserat den vitryska regeringens tendenser att stärka könsrollsstereotyper, såsom att överbetona kvinnans roll som mor och hennes betydelse för familjen. De patriarkala attityderna i samhället präglar synen på könsrollerna och jämställdhet står inte högt upp på den politiska dagordningen.

Antalet rapporterade våldtäkter brukar uppgå till några hundra per år, men man antar att den verkliga siffran är mycket högre, eftersom många tvekar inför att anmäla dessa brott. Kvinnomisshandel är sällan föremål för offentlig diskussion, och enligt FN kan upp till 30 procent av kvinnorna vara utsatta för våld i hemmen. Tolv procent av de vitryska kvinnorna har enligt Amnesty utsatts för sexuella trakasserier på arbetsplatsen, men det finns ingen särskild lag på området. Enligt en FN-studie genomförd 2002 hade fyra procent av kvinnorna

i Vitryssland regelbundet blivit utsatta för våld mot huvudet eller knuffade och 20 procent hade ibland utsatts för sådan behandling.

FN sponsrar informationskampanjer på detta tema. Lättare misshandel i hemmet kan straffas med böter eller 15 dagars fängelse och det hävdas att polisen numera tar itu med dessa brott om de anmäls.

Handel med kvinnor

Vitryssland är såväl ursprungsland som genomfartsland för människohandel. Kvinnor och flickor förs till Ryssland, Mellanöstern, Central- och Västeuropa där de tvingas prostituera sig eller utnyttjas sexuellt. Enligt vitryska kvinnorrättsorganisationer finns det tecken som tyder på ett positivt samband mellan kvinnofridskränkning i hemmet och människohandel. Det är mycket svårt att uppskatta omfattningen av människohandeln, eftersom statistiken är osäker. Människohandel är straffbart enligt en lag från 2001. Även att anställa personer för att utnyttja dem sexuellt eller på annat sätt är olagligt. Det förekommer uppgifter i oberoende vitrysk press om att myndigheternas iver att bekämpa nämnda handel är överdriven, att människor döms på lösa grunder och att lagstiftningen om människohandel används som ett instrument för att begränsa medborgarnas rörelsefrihet. Med tanke på att Vitryssland är relativt isolerat i internationella sammanhang misstänks att landet ibland utnyttjar kampen mot människohandel för att uppnå internationellt erkännande. Dessa misstankar kan idag varken bekräftas eller avfärdas.

Myndigheterna i Vitryssland kan definitivt sägas ha börjat ta problemen med människohandel på allvar. Inom socialministeriet finns sedan 1995 ett centrum (Gender Information and Policy Center), vilket stöds av UNDP, och som nyligen börjat arbeta med problemet. Den vitryska polisen har en speciell grupp för narkotika och sexuell brottslighet.

15. Barnets rättigheter

Det finns inga uppgifter om att några allvarliga brott mot barnets rättigheter skulle förekomma i Vitryssland. Som tidigare nämnts är minimiåldern för anställning 16 år, men med föräldrars tillstånd får även 14-åriga barn ingå kontrakt om arbete. Det har inte rapporterats vare sig om gatubarn eller om barnarbete. Vitryssland ratificerade FN:s barnkonvention 1990 och man har gjort en utvärdering av dess tillämpning. Barnmisshandel och andra övergrepp mot barn förekommer. Åga är tillåten enligt lagen och enligt undersökningar uppges att hela 40 procent av alla pojkar och 31 procent av flickorna blir slagna i hemmet.

De vitryska myndigheterna har på senare år begränsat antalet utländska adoptioner, bland annat till Sverige. Målet är istället att hitta inhemska adoptivföräldrar, men av ekonomiska, sociala och psykologiska finns det ännu inte tillräckligt många vitryska föräldrar som är beredda att adoptera barn.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen tillförsäkrar alla medborgare likhet inför lagen. Den tar dock inte specifikt upp etnisk tillhörighet, kön eller religion. Vitryssar är den helt dominerande folkgruppen (83,7 procent). Stora grupper av vitryssar bor också i andra länder. Två miljoner bor i andra före detta sovjetrepubliker och ungefär en miljon i västländer som Polen, Storbritannien, Tyskland, Frankrike, USA och Kanada. De tre största minoriteterna inom landet är ryssar (8,3 procent), polacker (3,1 procent) och ukrainare (1,7 procent). Den polska minoritetens organisation har under de senaste åren utsatts för direkt inblandning från myndigheternas sida. Detta kan dock snarare ses som förföljelse av en stark enskild organisation, i linje med behandlingen av alla icke-statliga organisationer, och mindre som sanktionerad förföljelse av den polska minoriteten.

I början av 1900-talet var judarna den näst största etniska gruppen i landet, och vitryssarna ansågs vara mer toleranta mot judar än sina grannfolk.. Förintelsen under andra världskriget, där hundratusentals judar avrättades i Vitryssland under den tyska ockupationen, samt en omfattande utvandring och även ett uppgående i den vitryska befolkningen har dock gjort att endast 0,1 procent av dagens vitryska befolkning betraktar sig som judisk. Utslag av antisemitism förekommer hos befolkningen och ibland förekommer antisemitiska utspel i statliga tidningar och antisemitisk litteratur säljs i offentliga lokaler. Det finns också en romsk minoritet på knappt 10 000 personer i Vitryssland. De upplever liknande problem som i andra länder i Östeuropa, inte minst extremt hög arbetslöshet.

Uppskattningsvis 70 procent av befolkningen i Vitryssland är ortodoxt kristen, medan knappt 20 procent bekänner sig till den romersk-katolska läran. I dessa procenttal döljer sig dock en stor andel passiva, icke-troende grupper. Det finns också ett relativt stort antal aktiva evangelisk-lutherska församlingar, bland annat baptister och pingstvännar. Religionsfrihet råder enligt konstitutionen och Vitryssland saknar statskyrka. Likväl har religiösa samfund - förutom den ortodoxa kyrkan, vilken favoriseras av presidenten - rapporterat svårigheter. Detta gäller bland annat enskilda katolska präster, men framför allt västliga evangeliska samfund som försökt etablera sig i Vitryssland.

Landets religionslagstiftning identifierar, vid sidan av ortodoxin, fyra religioner av historisk betydelse för Vitryssland, nämligen romersk katolicism, ortodox judendom, sunniislam och den evangelisk-lutherska kyrkan.

Den vitryska ortodoxa kyrkans gynnade ställning stärktes ytterligare av ett så kallat konkordat (avtal) som metropoliten (ortodox kyrklig ledare) har slutit med regeringen. I konkordatet konstateras att den ortodoxa kyrkan står i ett särskilt förhållande till staten och att samarbete mellan kyrkan och staten på bland annat utbildningsområdet bör främjas. En rad ministerier och offentliga organ med vilka kyrkan avses samarbeta nämns vidare i avtalet. Under 2007 inleddes diskussioner om ett liknande konkordat med den katolska kyrkan, men dessa har inte avslutats. Den muslimska minoriteten i Vitryssland är relativt liten och består framförallt av en grupp etniska tatarer med rötter i landet sedan 1000-talet.

Vitryssland hade under en period i början av 1990-talet det vitryska språket som enda statsspråk, vilket ledde till en viss renässans för ett språk som under århundraden förtryckts av polsk överhöghet, rysk imperialism och sovjetmakten. Efter en folkomröstning initierad av presidenten gavs i mitten av 1990-talet det ryska språket också status som statsspråk. Sedan dess har vitryskan tryckts tillbaka och tvåspråkigheten i landet existerar i dagsläget endast formellt, inga legala möjligheter finns att hävda sin rätt att till exempel kommunicera med myndigheterna på vitryska. För närvarande förbereds ett nytt lagförslag om enskildas kommunikation med myndigheter. Det finns idag ytterst få skolor där all undervisning sker på vitryska; några av de skolor som övergick till vitryska i början av 1990-talet har nu återgått till ryska som undervisningsspråk. Undantryckandet av det vitryska språket omtalades av den nu avlidne vitryske nationalförfattaren Vasil Bykov, som menade att vitryskan utsätts för ett språkmord - *linguicide*.

Företrädare för vitrysk kultur har ibland svårigheter att verka i Vitryssland, och flera författare och musiker som skriver på vitryska är mer eller mindre bannlysta från statliga medier. Valet att använda det vitryska språket har ibland blivit en politisk protest mot regimen.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

År 1994 blev homosexualitet lagligt i Vitryssland. Trots detta är homo- bi- eller transsexuella (HBT)-personer inte särskilt synliga i Vitryssland, och många väljer att inte tala öppet om sin sexuella läggning. Diskriminering av och våld mot homosexuella rapporteras med jämna mellanrum, och det händer att polisen i sådana sammanhang förblir passiv. Trots att det inte alltid hjälper att anmäla fall av diskriminering, menar HBT-föreningarna att lagen upprätthålls i viss utsträckning. Myndighetspersoner, däribland landets president, uttrycker

sig ibland nedlåtande om HBT-personer. Den sovjetiska inställningen att homosexualitet är inlärt och "smittsamt" är i hög grad närvarande både hos makthavare och hos folk i allmänhet. Enligt Vitrysslands chefssexolog är homosexualitet botbart. Homosexualitet är ibland något av ett skällsord. Av denna anledning vill normalt inte oppositionspartier och andra organisationer öppet stödja homosexuella.

Den vitryska konstitutionen förbjuder diskriminering, men sexuell orientering inkluderas inte av lagens skydd mot nedsättande behandling. Homosexualitet och transsexualitet räknas vid sidan av pedofili upp på de vitryska hälso- och försvarsministeriernas lista över sjukdomar och klassificeras som en lättare personlighetsstörning. Homosexuella får inte tjänstgöra i armén under fredstid, men i krigstid får de inkallas till vissa befattningar. Äktenskap är inte tillåtet för homosexuella, och det finns inte någon partnerskapslag i Vitryssland.

HBT-personers föreningar möter samma problem som många andra enskilda organisationer i Vitryssland; svårigheter att bli registrerade, finansiella problem, krav på lokal samt onödigt krångliga regler. Föreningar för HBT-personer finns huvudsakligen i Minsk, men mindre grupper finns i några av regionerna.

Situationen för HBT-personer i landet kan beskrivas som icke entydig - å ena sidan föreligger inga direkta hot mot HBT-personer, men å andra sidan fortlever en negativ attityd i det vitryska samhället och varje försök att med lagstiftning stärka skyddet mot diskriminering möts av aggressivt motstånd och oförståelse.

18. Flyktingars rättigheter

Vitryssland är i första hand ett genomfartsland för flyktingar på väg västerut, ofta i illegala transporter från tredje världen via Ryssland. Under första halvåret 2010 sökte 90 personer asyl i Vitryssland och enligt officiella vitryska källor fanns det över 500 personer i landet med erkänd flyktingstatus per 13 december 2010. Därutöver finns enligt UNHCR (FN:s flyktingkommissarie) närmare 8 000 statslösa. Av de flyktingar som beviljas asyl kommer huvudparten från Afghanistan. En betydande del kommer från Georgien. Ett viktigt undantag från den generellt sett fungerande *non-refoulement-principen* (återsändningsförbud) gäller för ryska medborgare, i synnerhet tjetjener, och Vitryssland är ett vanligt genomfartsland för tjetjenska flyktingar som avser att söka asyl i EU. Det finns inga registrerade flyktingar i Vitryssland med ryskt medborgarskap eftersom myndigheterna hävdar att ryska medborgare inom ramen för den vitrysk-ryska unionen kan bosätta sig i Vitryssland och få en *propiska* (registrering på bostadsadress) på samma villkor som vitryska medborgare. Enligt UNHCR finns det flera dokumenterade fall då tjetjener återsänts i strid mot ovan nämnda princip och mot FN:s flyktingkonvention.

Ekonomiska begränsningar hämmar den nationella anpassningen till flyktingkonventionen liksom myndigheternas arbete med migrationsfrågor rent allmänt. Den så kallade Söderköpingsprocessen¹ har bidragit till att öppna upp internationella kontaktytor i asyl- och migrationsfrågor. Vitrysslands gräns mot Ryssland är öppen inom ramen för unionsavtalet och tullunionen med Ryssland. Det förekommer inga passkontroller på tågen mellan Moskva och Minsk. Vitryssland saknar avtal med angränsande länder om vad som ska anses vara ett säkert första asylland, liksom regler för återtagande. För att få uppehållstillstånd i Vitryssland krävs en ”propiska” (registrering på bostadsadress), som även ger rätt till sociala förmåner, men har i praktiken visat sig vara mycket svår för flyktingar att få. Detta ses enligt UNHCR som det enskilt största problemet för flyktingar i Vitryssland.

19. Funktionshindrades rättigheter

Även om de funktionshindrade inte formellt utsätts för diskriminering, har de i allmänhet sämre möjligheter till arbete och utbildning. De är en relativt bortglömd och svag grupp i samhället. De flesta byggnader och allmänna kommunikationsmedel är inte tillgängliga för rullstolsburna, trots att en lag från 1992 gör detta obligatoriskt. Frågan är inte prioriterad i Vitryssland, och lokala myndigheter väljer som regel att inte avsätta medel för att verkställa lagen. Vissa tecken på att problemet ges större uppmärksamhet har kunnat märkas på senare tid.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Många inhemska organisationer som verkar för de mänskliga rättigheterna, såsom den lokala Helsingforskommittén, arbetar aktivt men känner sig ofta motarbetade av myndigheterna. De utsätts för telefonavlyssning, får ofta påhållning av skattemyndigheterna och har i några fall blivit av med sin registrering (exempelvis ”Viasna” som nämnts ovan). Inga större internationella enskilda organisationer är verksamma i Vitryssland sedan Open Society Fund kastades ut ur landet 1997. Företrädare för internationella organisationer tillåts inte alltid resa in i landet. Vitryska Helsingforskommittén

¹ Söderköpingsprocessen är ett gränsöverskridande samarbetsprojekt på asyl- och migrationsområdet. Elva länder deltar, bland andra Moldavien, Ukraina och Vitryssland.

har under flera år utsatts för press från myndigheterna. Under 2006 var Helsingforskommittén nära att likvideras (avregistreras) på grund av påstådda skattebrott, och hotet hänger fortfarande kvar över organisationen. Det kan inte sägas att någon egentlig dialog förekommer mellan regeringen och frivilligorganisationer om mänskliga rättigheter, även om presidentadministrationen i början av 2009 skapade ett så kallat offentlig-konsultativt råd med representanter för civila samhället, under ledning av presidentadministrationens chef Uladzimir Makej. Rådet är inte okontroversiellt inom det civila samhället i Vitryssland och vissa kritiker menar att dess existens inte går att tas som intäkt för en genuin vilja till dialog om mänskliga rättigheter från myndigheternas sida.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Flera internationella organisationer är representerade i Vitryssland, till exempel International Organisation for Migration (IOM) och ett flertal FN-organ. Samtliga arbetar direkt eller indirekt med frågor som rör demokrati och mänskliga rättigheter. UNHCR arbetar till stöd för asylsökande, UNFPA (FN:s befolkningsfond) verkar för ökad jämställdhet och IOM bedriver sedan flera år ett projekt för att motverka handel med människor, ett projekt som delvis finansieras av Sverige. Europarådet för mänskliga rättigheter har sedan en tid ett informationskontor i Minsk, och genomför informationskampanjer om dödsstraffet.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har bedrivit verksamhet i Vitryssland genom bland annat rådgivning till såväl myndigheter som enskilda i olika rättsfrågor; man följer rättegångar och ger juridiskt stöd i rättsfall på de mänskliga rättigheternas område. OSSE-kontorets verksamhet har under lång tid allvarligt försvårats av de vitryska myndigheternas bristande samarbete. Den 30 december 2010 stod det klart att Vitryssland inte avsåg att förlänga OSSE-kontorets mandat, och kontoret kommer därför att stängas under början av 2011.

EU:s biståndssamarbete med Vitryssland har ökat de senaste åren. Samarbetet administreras delvis från Kiev i Ukraina, men EU-delegationen i Minsk väntas öka sin närvaro under 2011. EU:s tidigare restriktiva politik har lättat något sedan 2008 och det Östliga partnerskapet, som lanserades 2009, öppnar för ett bredare samarbete. Bristen på demokratiska framsteg är emellertid fortfarande ett hinder för detta, och Vitryssland deltar ännu bara i den flerstatliga delen av partnerskapet. Det EU-finansierade samarbetet omfattar projekt som direkt eller indirekt stödjer demokratiseringsprocesser, bland annat på lokal nivå.

Sverige hör, tillsammans med USA och Polen, till de länder som ger mest bistånd till Vitryssland. Det svenska stödet har på senare år ökat från cirka 40 miljoner kronor 2007 till 90 miljoner kronor 2010. Sveriges bistånd till Vitryssland omfattar ett stort antal insatser inom flera sektorer, och huvuddelen av arbetet syftar till att direkt eller indirekt stärka demokratin och förbättra situationen för mänskliga rättigheter. Inom mediesektorn lämnar Sverige stöd till journalistutbildningar och oberoende medier, och Sverige stödjer också rätten till utbildning genom exiluniversitet EHU (Europeiska Humanistiska Universitetet) i Vilnius. Svenskt stöd utgår till ett flertal projekt som syftar till att stärka rättigheterna för utsatta grupper, däribland barn på institution och hivpositiva, liksom det ovan nämnda IOM-arbetet mot handel med människor. Genom Raoul Wallenberg-institutet planeras en insats för att förbättra högre utbildning inom mänskliga rättigheter, och tillsammans med UNFPA ett projekt för ökad jämställdhet. Sverige lämnar också stöd till enskilda organisationer inom flera samhällssektorer, samt till partinära samarbete.